

Eindrapportage project
Taalonderzoek en Nederlands

Inhoudsopgave

Voorwoord

1. **Taalonderzoek**
2. **Gegevens over de populatie**
3. **Resultaten en conclusies**
  - Scores taalvaardigheid**
  - Regio en Stad**
  - Cijfer Nederlands**
  - Mannen en vrouwen**
  - Herkomst opleiding studenten**
  - Scores per sector**
  - Scores per school**
  - Thuis taal**
4. **Taalondersteuning**
5. **De opbrengsten**
6. **Het vervolg**

Bijlagen

- A Leden van de projectgroep "Taalonderzoek en Nederlands"
- B Niveau aanduidingen Nederlands in het kader van Leren, Loopbaan en Burgerschap
- C Globale schalen in het Europees Referentiekader
- D Gebruikte afkortingen

Literatuur

Daar waar in dit rapport gesproken wordt van "hij", wordt hij / zij bedoeld.

Voorwoord

Onvoldoende taalbeheersing

De onvoldoende beheersing van het Nederlands is in het onderwijs en in de samenleving als geheel een punt van zorg. Volgens het onderzoek "Nederlands in het middelbaar beroepsonderwijs" dat het Cinop in 2004 uitvoerde, beschikt ruim de helft van de mbo-leerlingen over onvoldoende taalvaardigheid Nederlands om op school en in de beroepspraktijk naar behoren te functioneren. De stuurgroep Herontwerp mbo heeft op deze situatie ingespeeld door de eisen voor het Nederlands in het mbo in de nieuwe diploma's expliciet op te nemen. In elke mbo-opleiding worden er nu minimumeisen gesteld aan het Nederlands, welke zijn opgenomen in de examendossiers en waarvan de beheersing zal moeten worden aangetoond. Naast de eisen gesteld aan het beroep zijn er ook eisen geformuleerd voor het functioneren als burger.

De Staatssecretaris van OC en W heeft een Expertgroep "Doorlopende Leerlijn Rekenen en Taal" ingesteld. De expertgroep houdt zich bezig met de vraag wat van de leerlingen verwacht mag worden op de basisvaardigheden Rekenen en Taal vanaf het primair onderwijs tot de instroom in het hbo. De afnemers van onze studenten, het hbo en het bedrijfsleven verwachten dat afgestudeerden over een voldoende beheersing van het Nederlands beschikken. Van het ROC wordt verwacht dat het de studenten hierop adequaat voorbereidt.

Taalonderzoek

Het is daarom dat een niveaumeting aan het begin van de opleiding van belang is. ROC Mondriaan heeft als onderdeel van haar taalbeleid vanaf september 2007 het taalniveau van startende studenten gemeten en aan studenten die dit nodig hadden, extra lessen Nederlands geboden.

Het is aan de gemeente Den Haag te danken, dat door een royale financiële bijdrage deze activiteiten konden worden uitgevoerd. Vlak vóór de zomervakantie 2007 kon het "TON project" (Taalonderzoek en Nederlands) worden opgestart.

Het verbeteren van de taalvaardigheid is een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid van het hele onderwijs. De uitkomsten zijn dan ook van grote waarde voor het ROC én de toeleverende scholen, veelal het vmbo. Al deze scholen uit de regio hebben reeds een aparte rapportage ontvangen waarin de onderzoeksresultaten per student zijn uitgewerkt naar gekozen opleiding op het ROC.

Dit onderzoek is een momentopname en een eerste stap in het inzichtelijk maken van de problematiek. Ik hoop dat de inhoud een bijdrage kan leveren in het komen tot gezamenlijke oplossingen voor het probleem van onvoldoende taalvaardigheid bij startende mbo-studenten.

Mevr. drs. Jos Leenhouts

Voorzitter College van Bestuur
ROC Mondriaan

1. Taalonderzoek

Inleiding

Voor mbo-studenten is een goede beheersing van het Nederlands een voorwaarde om met succes te kunnen studeren, te werken en door te stromen naar een vervolgopleiding. In de praktijk blijken de studenten niet altijd over een goede taalbeheersing te beschikken.

In het schooljaar 2007-2008 is van 1790 nieuwe studenten in de (29) vernieuwde, competentiegerichte opleidingen tijdens de eerste 5 weken het taalniveau gemeten en vastgesteld. Dit taalonderzoek staat niet op zichzelf maar is onderdeel van reeds in 2003 ingezet taalbeleid bij ROC Mondriaan. Bij alle studenten uit het project is een lees- en schrijftoets afgenomen. Tevens is bij 1693 studenten een individueel spreekassessment afgenomen, waarbij een aantal aanvullende vragen is gesteld, die van belang zijn geweest voor het onderzoek.

Niveuaanduiding

Vanaf het schooljaar 2007-2008 worden taaleisen gesteld voor alle vernieuwde opleidingen. De te behalen niveaus voor Nederlands zijn aangegeven in termen van het Europees Referentiekader voor de talen (ERK) of Common European Framework (CEF). Dit CEF is een beschrijvingskader waarin de verschillende deelvaardigheden op niveau zijn geplaatst. (zie de matrix in bijlage C)

Er worden eisen gesteld vanuit het beroepenveld maar ook worden afhankelijk van het niveau van de opleiding taaleisen gesteld voor alle studenten zodat ze zich als burger kunnen redden. Veelal zijn de eisen voor burgerschap gelijk aan die uit de het beroepenveld. De resultaten bij de start zijn uitgangspunt voor verdere ontwikkeling van de taalvaardigheid die in de beroepsopleiding wordt geëist.

De gebruikte toetsen

Voor de bepaling van de toetsinstrumenten is gebruik gemaakt van de expertise van het Bureau ICE (Bureau Interculturele Evaluatie). Het ICE heeft op ons verzoek een toetsinstrumentarium ontworpen, gebruik makend van de opzet voor een intake-toets van het taalteam van het Strategisch Beleidscentrum. Het instrument bestond uit leestoetsen op twee niveaus, een voor mbo 1-2 en een voor mbo 3-4 en een spreek- en schrijfassessment.

Onderzoeksvragen

In het onderzoek is taalvaardigheid gemeten voor lezen, schrijven en spreken en daarnaast is aan studenten een reeks van vragen gesteld.

Er zijn scores van lezen in kaart gebracht per niveau van de opleiding, per vooropleiding, school, gekozen opleiding en per sector. Ook is gekeken naar verschillen in scores tussen Den Haag en de regio, naar de relatie tussen het cijfer Nederlands en de scores voor lezen en ook zijn de leesscores van vrouwelijke en mannelijke studenten met elkaar vergeleken. Tenslotte zijn er twee tabellen opgenomen over de relatie van de leesscore met de thuistaal.

2. Gegevens over de populatie

1813 studenten hebben de lees- en schrijftoets gedaan. Bij 1693 van deze studenten is tevens het spreekassessment afgenomen.

Gedurende de periode augustus t/m december zijn 79 studenten gestopt of overgestapt naar een andere opleiding. 10 studenten waren tijdelijk in een begeleidingstraject ondergebracht op een andere locatie.

In de statistische overzichten in dit hoofdstuk is het mogelijk dat de totalen soms enige afwijking vertonen. Dit wordt veroorzaakt doordat niet alle studenten alle vragen hebben beantwoord. Door het grote aantal waarnemingen heeft dit geen invloed op de resultaten.

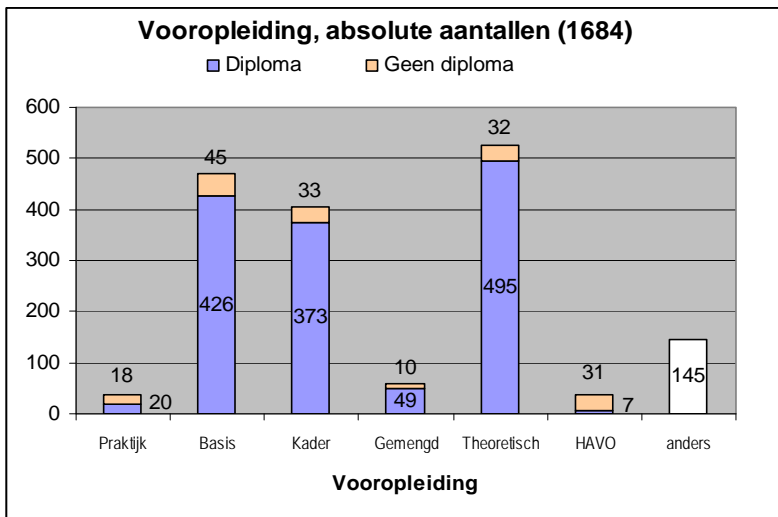
In onderstaande tabel ziet U de deelnemende opleidingen in het taalonderzoek, gerangschikt naar de verschillende opleidingen, sectoren, niveaus en locaties.

Deelnemende opleidingen in het TON project					
Domein	pus	code	Niv	Studieprogramma	aantal
ZD	BZW	90500	4	Com.Mw.bank-en verzekeringswezen	38
ZD	BRA	90951	4	Filiaalmanager	8
TE	TIN	93190	4	ICT beheer	175
ZD	BEG	90940	4	Interieuradviseur	17
ZD	STO	90430	4	Juridisch Medewerker	110
ZD	BZW	90530	4	Medewerker Marketing en Communicatie	89
TE	TIN	90260	4	Middenkaderfunctionaris Bouw-Infra	52
ZD	BEG	90290	4	Ondernemer detailhandel	29
ZD	DIA	90290	4	Ondernemer detailhandel	12
ZD	BRA	90290	4	Ondernemer detailhandel	15
MM	BEN	92670	4	Soc. maat. dienstverlener 48 mnd	22
TE	TIN	91141	4	Techn Middenk WEI -Electro Bol 4	34
TE	TIN	91140	4	Technisch Middenkader WEI	48
ZD	H10	10875	3	Bedrijfsleider fastfoodsector	22
ZD	H15	90650	3	Commercieel medewerker reizen	152
ZD	H15	90620	3	Front officemedewerker	12
ZD	DIA	91190	3	Schoonheidsspecialist	79
MM	BEN	10744	3	Sociaal Dienstverlener (SD)	58
MM	BEN	10742	3	Sociaal Pedagogisch Werker 24 mnd	64
MM	BEN	10742	3	Sociaal Pedagogisch Werker 36 mnd	148
ZD	BEG	90380	3	Verkoopspecialist	20
ZD	BRA	90380	3	Verkoopspecialist	27
ZD	DIA	90380	3	Verkoopspecialist	16
MM	HOU	10427	3	Verzorgende 36 mnd	22
ZD	BRA	90470	2	Administratief medewerker	95
ZD	HAV	90470	2	Administratief medewerker	23
TE	TIN	92250	2	Electrotechnische Install. Mon	22
MM	HOU	92640	2	Helpende zorg & welzijn 24 mnd	176
ZD	H10	90740	2	Medewerker bediening fastfood	20
MM	BRA	91380	2	Sport & bewegingsbegeleider 24 mnd	41
ZD	BRA	90390	2	Verkoper	41
ZD	BEG	90390	2	Verkoper	46
ZD	BEG	90910	1	Aankomend verkoopmedewerker	36
MM	GVP	90440	1	Arbeidsmarkt gekwalificeerd Assistent	15
ZD	HAV	90440	1	Arbeidsmarkt gekwalificeerd Assistent	29
Totaal					1813

Figuur 1

Herkomst opleiding studenten

In figuur 2 ziet U de verdeling van 1684 studenten over de verschillende vooropleidingen met en zonder diploma. 319 studenten zaten vorig jaar al bij ROC Mondriaan maar hebben hun vorige school als vooropleiding aangegeven. (zie figuur 4)

Figuur 2

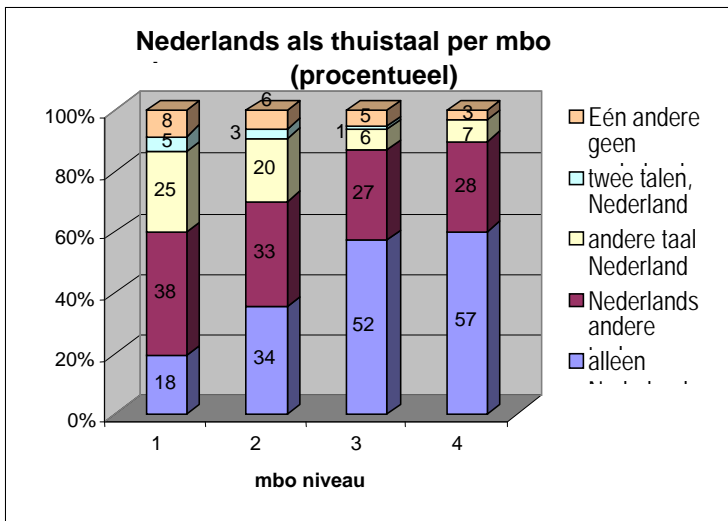
In figuur 3 ziet U links het aantal studenten dat vorig jaar ook al lessen volgde bij ROC Mondriaan en rechts een verdeling naar de vooropleiding

Interne doorstroom binnen Mondriaan	
Herkomst binnen Mondriaan	Aantal
Mens en Maatschappij	171
Zakelijke Dienstverlening	84
Educatie	24
Techniek	19
Geen sector opgegeven	18
VAVO	3
	319

Vooropleiding	Aantal
Praktijk	9
Basis	111
Kader	43
Gemengd	12
Theoretisch	50
Anders	94
	319

Figuur 3

In figuur 4 ziet U een overzicht van studenten die alleen Nederlands spreken, een andere taal spreken of Nederlands en een andere taal spreken, verdeeld over de verschillende niveaus.

Figuur 4

3. Resultaten en conclusies

De scores taalvaardigheid (figuur 5, 6 en 7)

Bij de **niveau 1**-opleidingen heeft **77%** van de studenten een tekort op lezen (verwacht niveau lezen **B1**). **44%** van de deelnemers functioneert voor lezen **onder A2**. **20%** heeft een tekort op schrijven (verwacht niveau schrijven **A2**)

Van de **niveau 2**-opleidingen(verwacht niveau voor lezen en schrijven **B1**) heeft **60%** van de studenten een tekort op lezen en **19%** van de studenten functioneert onder **A2**. **37%** heeft een tekort op schrijven.

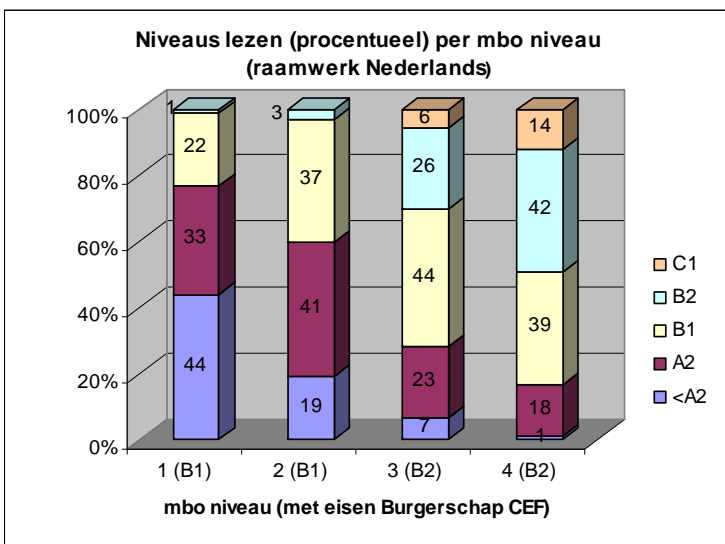
Ook bij de **niveau 3**-opleidingen (verwacht niveau lezen **B2**) is er sprake van tekorten. Van deze studenten heeft **74%** problemen met lezen **9 %** voor schrijven. (verwacht niveau **B1** schrijven)

Bij **niveau 4** (verwacht niveau lezen **B2**) viel de score voor lezen uit op **58%** tekort; In sommige opleidingen moeten de studenten op niveau 4 voor de deelvaardigheid Lezen niveau **C1** halen.

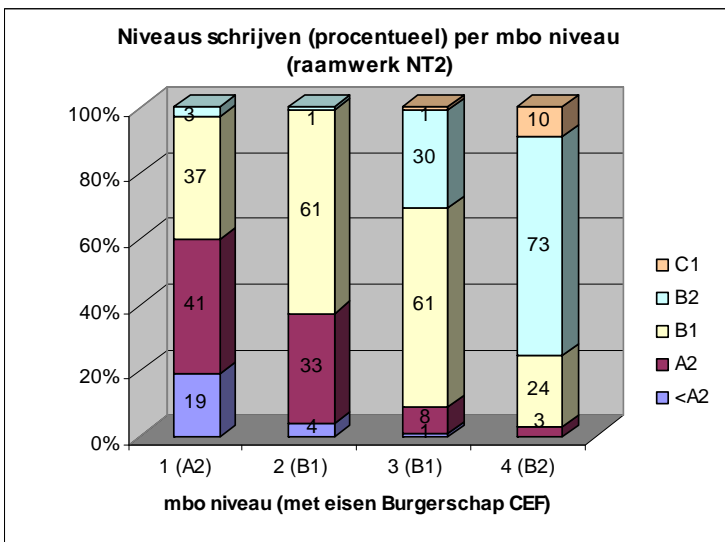
Voor schrijven lag het niveau hoger. Het percentage lag op **27%** onder het verwachte niveau **B2**.

Het spreekniveau is voor de meeste studenten op de verschillende niveaus conform de gewenste eisen.

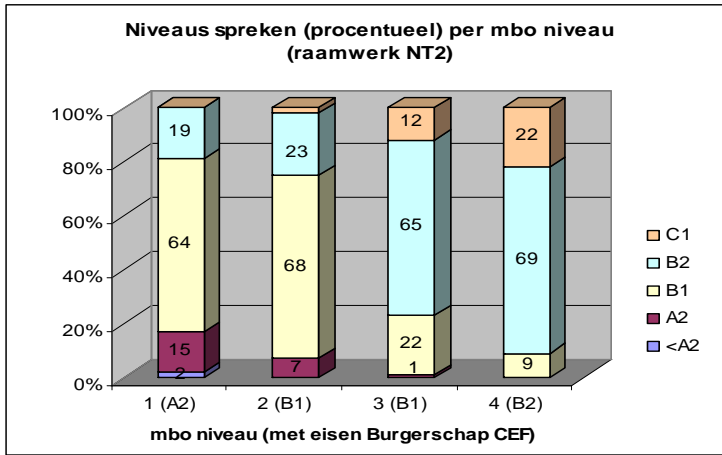
CEF niveaus lezen, schrijven en spreken per mbo niveau, gehele populatie

Figuur 5

Figuur 6

Figuur 7

Uit de scores blijkt dat vooral het leesniveau van de onderzochte MBO-studenten bij de start van de opleiding lager is dan bij de instroom verwacht wordt. De niveaumeting is gedaan in relatie tot de behalen niveaus aan het einde van de opleiding. Er zijn voor het MBO geen beginniveaus geformuleerd. Een leerling uit het vmbo met een diploma moet zonder meer worden toegelaten. Wel zijn de teksten uit leerboeken veelal op het vereiste niveau of zelfs op een hoger niveau geschreven. Dit betekent dat bij de start van een opleiding de afstand tot het eindniveau niet te groot mag zijn. Voor de 3- en 4-jarige opleidingen is meer tijd beschikbaar voor reparatie. Daar moet echter ook een hoger niveau worden bereikt. Voor schrijven en spreken zijn de tekorten beduidend minder dan voor lezen. Een verklaring hiervoor is deels te vinden in de eisen: op de niveaus 1 en 3 liggen de eisen voor schrijven en spreken lager dan de eisen voor lezen (zie bijlage B). Daarnaast houden de hogere scores voor schrijven en spreken mogelijk verband met verschillen in het toetsinstrumentarium. Voor leesvaardigheid hebben we een instrument gebruikt dat het meest gevalideerd is en waarvan de score ook objectief kan worden gemeten. Voor de onderdelen schrijven en spreken zijn beoordelingscriteria gehanteerd die in de praktijk niet altijd een consistent beeld lieten zien. Dat heeft te maken met de ingewikkelde systematiek van beoordelingscriteria die in 2007 nog in ontwikkeling was. Zo waren de gebruikte beoordelingscriteria milder dan de beoordelingscriteria die bij de toekomstige schrijf- en spreektoetsen worden gehanteerd. Een voorbeeld is dat bij de gehanteerde criteria het geheel van het schrijf- en spreekproduct werd beoordeeld, terwijl in de nieuwe beoordelingssystematiek de producten per aspect worden beoordeeld. De toekomst moet uitwijzen of de scores voor schrijven en spreken blijvend een ander beeld te zien geven als de nieuwe beoordelingscriteria worden gehanteerd.

Gemiddelde resultaten leestoets per opleiding

In figuur 8 (niveau 1 en 2) en figuur 9 (niveau 3 en 4) ziet U een overzicht van de resultaten voor lezen, gesorteerd op sector, niveau, opleiding en locatie. Ook staat in deze tabel het aantal en het percentage van studenten met een "Tekort lezen". Het gaat hier om het aantal studenten dat niet aan het vereiste niveau voldoet dat aan het einde van de opleiding behaald dient te zijn. In de kolom "Extra les" staat het aantal studenten dat door de docenten geselecteerd is voor extra lessen Nederlands. Dit aantal kan soms hoger liggen, omdat voor de extra les ook het niveau schrijven is meegenomen.

Domein	Camp. jao.	Orebo code	NV	Studieprogramma	score leestoets	aantal leestoets	Tekort lezen	Extra les
						aantal	%	aantal
MM	00446	1	1	Huisdierarts Assistent	33,3	15	67%	11
MM	BRA	91380	2	Sport & bewegingsopleider 24 mnd	32,1	41	67%	13
MM	HOU	92640	2	Helpende zorg & welzijn 24 mnd	30,7	176	70%	123
TE	TIN	92250	2	Electrotechnische Install. Mon	32,8	22	12	55%
ZD	BEG	90970	1	Aankomend verkooptmedewerker	29,5	36	25	69%
ZD	HAV	90440	1	Huisdierarts gewaardeerde Assistent	27,5	29	25	86%
ZD	BRA	90390	2	Verkooper	33,3	41	18	44%
ZD	BRA	90470	2	Administratief medewerker	33,1	95	46	48%
ZD	BEG	90390	2	Verkooper	33,0	46	24	52%
ZD	HID	90740	2	Medewerker bediening/tafelvoet	31,1	28	11	39%
ZD	HAV	90470	2	Administratief medewerker	30,1	22	17	74%
				gemiddeld / totaal	31,5	644	338	62%

Deze groep is niet representatief. Het gaat om één groep met taakwaaie leerlingen van de in totaal 10 groepen
 Scores leestoets : < 29 = onder A2, 29 - 33 = A2, > 33 = B1

Domein	Camp. jao.	Orebo code	NV	Studieprogramma	score leestoets	aantal leestoets	Tekort lezen	Extra les
						aantal	%	aantal
MM	BEN	10742	3	Sociaal Pedagogisch Werker 24 mnd	44,9	64	34	53%
MM	HOU	10422	3	Verzorgende 36 mnd	42,0	22	18	82%
MM	BEN	10744	3	Sociaal Dienstverlener (SD)	40,3	58	47	81%
MM	BEN	10742	3	Sociaal Pedagogisch Werker 36 mnd	39,0	148	132	89%
MM	BEN	92670	4	Soc. maalt dienstverlener 48 mnd	45,2	22	9	41%
TE	TIN	91141	4	Technisch Medisch WER. Electro B&A	45,9	34	28	82%
TE	TIN	90260	4	Middenkaderfunctaris Bouw-Infra	45,0	52	24	50%
TE	TIN	91140	4	Technisch Middenkader WEI	44,8	48	41	85%
TE	TIN	93190	4	ICT beheer	43,9	175	162	93%
ZD	HIS	90620	3	Front office medewerker	46,3	12	0	0%
ZD	HIS	90620	3	Commercial medewerker reizen	44,3	152	138	91%
ZD	OJA	91190	3	Schoonheidspecialist	44,1	70	39	56%
ZD	BEG	90380	3	Verkoopsspecialist	43,1	20	13	65%
ZD	BRA	90380	3	Verkoopsspecialist	41,3	27	23	85%
ZD	OJA	90380	3	Verkoopsspecialist	41,3	14	11	79%
ZD	HID	10875	3	Bedrijfsleider fastfoodsector	40,3	22	18	82%
ZD	BEG	90940	3	Infotrustadviseur	45,9	17	8	47%
ZD	BEG	90940	3	Onderzamer detailhandel	45,8	29	14	48%
ZD	BEG	90940	3	Com. nu bank en verhuurtoezagen	45,8	29	14	48%
ZD	OJA	90390	4	Onderzamer detailhandel	44,8	12	7	58%
ZD	STO	90430	4	Juridisch Medewerker	44,7	110	95	86%
ZD	BRA	90290	4	Onderzamer detailhandel	43,9	15	7	47%
ZD	BRA	90951	4	Filialmanager	42,0	8	4	50%
				gemiddeld / totaal	42,0	1269	947	75%

Bij deze opleidingen moet lezen afgesloten worden op niveau C1
 Scores leestoets : 33 - 40 = A2, 41 - 45 = B1, > 46 = B2

Figuur 8 en 9
 Regio en stad (tabel 5)

Figuur 10

Vergelijking leesscores van 's-Gravenhage met de regio

Niveau	s-Gravenhage		Regio	
	Aantal	Score lezen	Aantal	Score lezen
1	65	28,8	13	29,8
2	354	31,9	108	31,8
3	415	41,7	201	43,5
4	405	44,2	239	45,6
	1239		561	

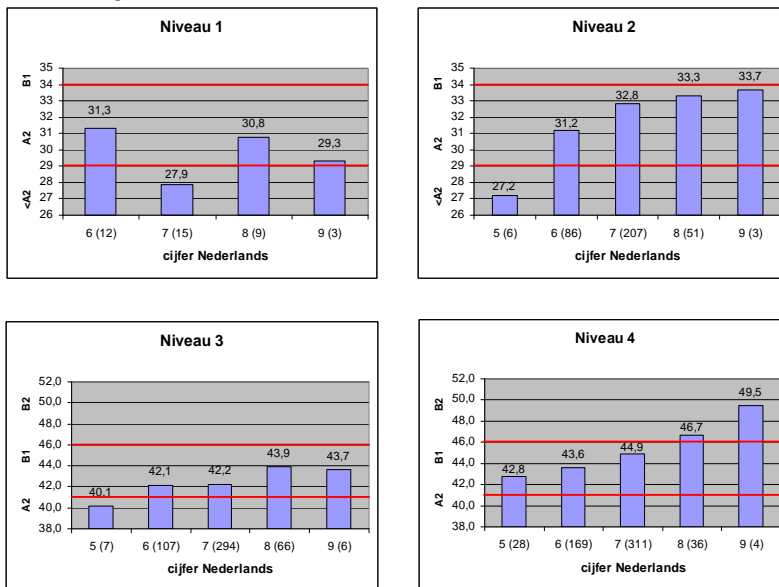
In nevenstaande figuur ziet U de scores voor lezen per niveau van opleiding tussen Den Haag en de regio.

Er is weinig verschil in het gemiddelde leesniveau tussen regio en stad Den Haag bij de niveaus 1 en 2. Voor de niveau 3 en 4 opleidingen zijn de verschillen groter. De Haagse studenten niveau 3 scoren gemiddeld 41,7 en de studenten uit de regio 43,5. Studenten van niveau 4 uit andere gemeenten scoren 45,6 en de Haagse studenten 44,2.

Cijfer Nederlands

In figuur 11 is het verband te zien tussen het door de leerling opgegeven examencijfer voor Nederlands en de behaalde scores op de leestoets. Op de X-as staat achter de cijfers het aantal waarnemingen. Het chaotische beeld bij niveau 1 wordt wellicht verklaard door het geringe aantal waarnemingen.

Figuur 11

Er is wel enig verband tussen het door de student opgegeven examencijfer voor Nederlands en de behaalde scores op de leestoets maar in het algemeen betekent een voldoende voor Nederlands nog geen voldoende taalvaardigheid in relatie tot de taaleisen. De taaleisen voor het niveau van de opleiding staan aangegeven tussen de rode lijnen.

De studenten van niveau 2 met een 6, 7 of 8 voor Nederlands komen in feite (gemiddeld) binnen op niveau A2 lezen. (Gewenst niveau B1) De score van de niveau 3 studenten komt bij een examencijfer van een 6, 7 of 8 overeen met CEF niveau B1. (Gewenst niveau B2) Alleen de studenten met gemiddeld een 8 of een 9 van niveau 4 komen overeen met een verwachte CEF score op B2 niveau voor de deelvaardigheid lezen.

Mannen en vrouwen

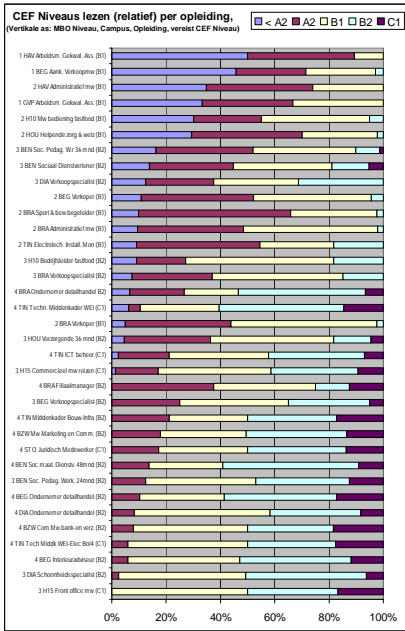
Figuur 12 laat een vergelijking tussen mannen en vrouwen per opleiding zien. In alle opleidingen en op alle niveaus doen mannen het gemiddeld beter dan de vrouwen.

Vergelijking leesscores tussen mannen en vrouwen per opleiding

Niveau	Studieprogramma	Man		Vrouw	
		Aantal	Score	Aantal	Score
1	Arbeidsmarkt gekwalificeerd Assistent (gvp)	5	32,0	10	30,9
1	Aankomend verkoopmedewerker	25	30,2	10	27,8
1	Arbeidsmarkt gekwalificeerd Assistent (hav)	17	29,3	11	24,8
	Totaal, gewogen gemiddelde	47	30,1	31	27,7
2	Administratief medewerker (bra)	44	33,5	50	32,8
2	Administratief medewerker (hav)	4	34,8	19	29,2
2	Electrotechnische Install. Mon	21	32,7	1	35,0
2	Helpende zorg & welzijn 24 mnd	14	27,3	162	31,0
2	Medewerker bediening fastfood	11	33,4	9	28,3
2	Sport & bew.begeleider 24 mnd	35	32,4	6	30,3
2	Verkoper (beg)	34	32,8	12	33,4
2	Verkoper (bra)	29	33,9	12	32,0
	Totaal, gewogen gemiddelde	192	32,7	271	31,3
3	Bedrijfsleider fastfoodsector	14	40,9	8	39,3
3	Commercieel medewerker reizen	16	44,5	135	44,2
3	Front officemedewerker	0	nvl	12	46,3
3	Schoonheidsspecialist	0	nvl	78	44,1
3	Soc. Ped. Werker N3 24 mnd	4	42,8	60	45,0
3	Soc. Ped. Werker N3 36 mnd	9	42,6	138	38,8
3	Sociaal Dienstverlener (SD)	7	46,4	51	39,5
3	Verkoopsspecialist (dia)	3	41,0	13	41,3
3	Verkoopsspecialist (bra)	16	40,5	11	42,5
4	Verkoopsspecialist (beg)	15	43,9	5	40,6
3	Verzorgende 36 mnd	1	40,0	21	42,0
	Totaal, gewogen gemiddelde	85	42,7	532	42,2
4	Com.Mw.bank-en verzekeringswezen	25	46,6	12	42,8
4	Filiaalmanager	7	40,9	1	50,0
4	ICT beheer	169	44,0	5	41,4
4	Interieuradviseur	2	42,5	15	46,3
4	Juridisch Medewerker	30	46,0	78	44,2
4	Medewerker Marketing en Communicatie	61	45,4	26	43,8
4	Middenkaderfunctionaris Bouw-Infra	51	45,0	1	48,0
4	Ondernemer detailhandel	43	45,3	13	44,4
4	Soc. maat. dienstverlener 48 mnd	1	50,0	21	45,0
4	Techn Middenk WEI -Electro Bol 4	34	45,9	0	nvl
4	Technisch Middenkader WEI	47	45,2	1	25,0
	Totaal, gewogen gemiddelde	470	44,9	173	44,2

Figuur 12

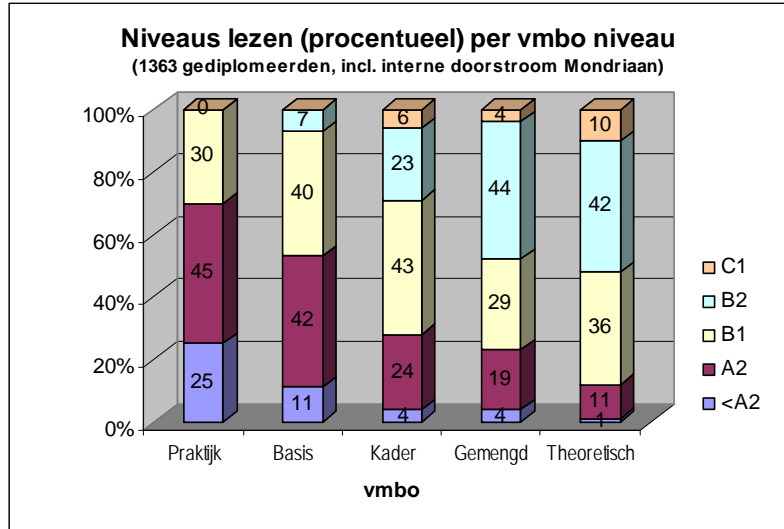
Figuur 13 brengt de scores voor Leesvaardigheid in beeld gesorteerd naar de verschillende opleidingen. In deze grafiek is goed te zien dat de scores in opleidingen van hetzelfde niveau grote verschillen laten zien.

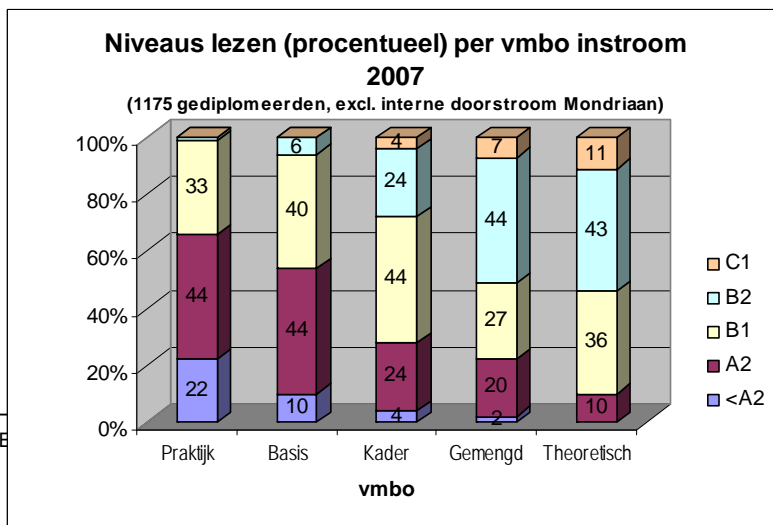
Herkomst opleiding studenten

Figuur 14 laat de leesscores zien uitgesplitst naar de verschillende vmbo niveaus

Figuur 13

Figuur 14

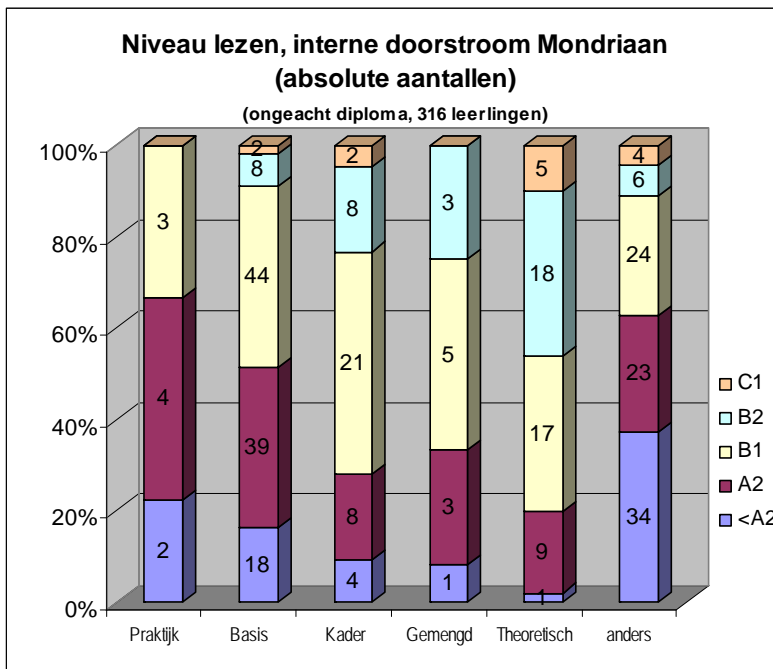

Figuur 15 laat het aantal gediplomeerden van het vmbo zien. In deze figuur zijn de studenten die intern zijn doorgestroomd, verwijderd.

Figuur 15

Het is opvallend dat er nauwelijks verschillen zijn tussen de studenten die intern doorstromen en de nieuwe studenten op het ROC. (Zie ook figuur 16)

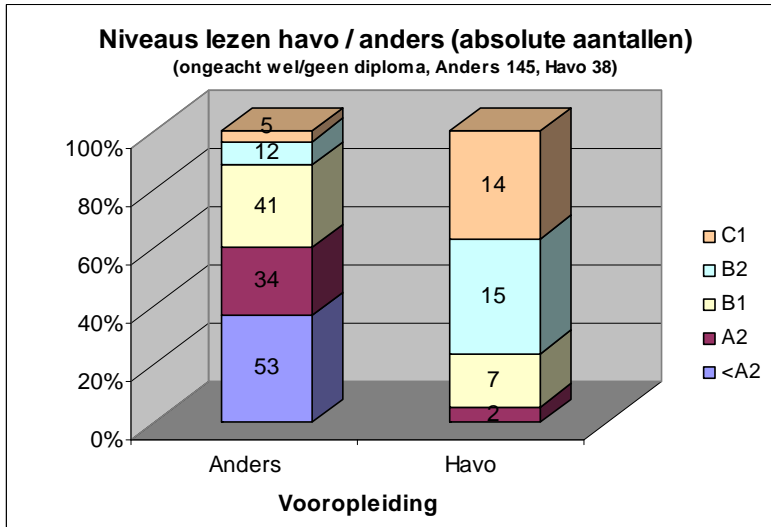
Figuur 16 laat de scores zien van de 316 studenten die intern zijn doorgestroomd.

Figuur 16

Van de 1800 studenten zijn er 316 intern doorgestroomd binnen Mondriaan. De grootste groep vormen de studenten van de Basisberoepsgerichte leerweg die doorstromen van een niveau 2 naar een niveau 3 of 4 opleiding. In totaal hebben 1684 studenten hun vooropleiding opgegeven en aangegeven of ze wel of geen diploma hebben behaald op de school voorafgaand aan het ROC. 316 studenten die vorig jaar al op het ROC zaten, hebben toch als vooropleiding hun vorige school opgegeven.

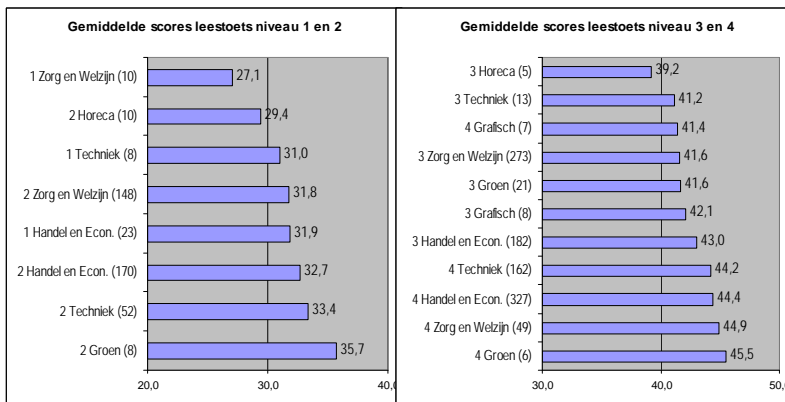
Figuur 17 geeft een beeld van de leesscores van havisten en andere opleidingen. De groep "anders" bestaat vooral uit studenten die in het buitenland onderwijs hebben genoten en een ISK traject hebben gevolgd. De uitslagen van havo leerlingen met en zonder diploma verschillen nauwelijks van elkaar.

Figuur 17

Gemiddelde score per sector

In Figuur 18 zijn de scores voor Lezen gerubriceerd naar de opleiding en naar niveau.

De studenten vanuit de sector Zorg en Welzijn niveau 1 en 2 opleidingen scoren lager dan de studenten in de andere sectoren. Voor de niveaus 3 en 4 zijn de verschillen in taalscores tussen de verschillende sectoren minder groot.

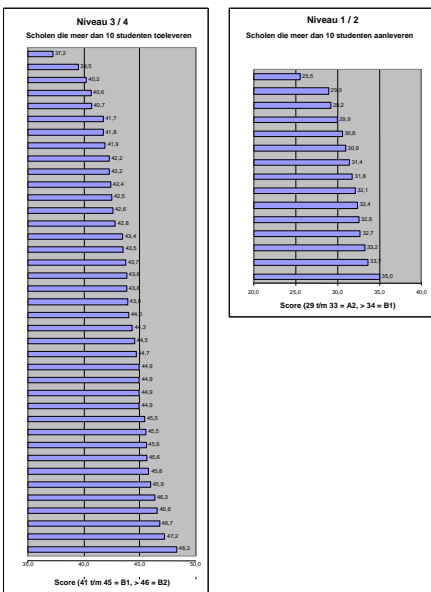
Gemiddelde score per school

In figuur 19 zijn de gemiddelde scores voor lezen in kaart gebracht per school.

Hieronder zijn alleen de scholen weergegeven die 10 of meer studenten voor de betreffende niveaus toeleveren aan het ROC.

Het maakt duidelijk wel uit op welke school de leerlingen hebben gezeten. De leesscores lopen voor de niveaus 1 en 2 van 25,5 (onder A2) tot 35,0 (niveau B1).

Voor de niveaus 3 en 4 liggen de leesscores tussen 37,2 (B1) en 48,3 (B2)

3. Taalondersteuning

Thuis taal

Figuur 20 laat de leesscores zien naar thuis taal.

Combinatie van talen	Niveau 1/2		Niveau 3/4	
	Aantal	Score	Aantal	Score
Nederlands	172	32,7	686	44,6
Berbers / Nederlands	75	32,3	92	41,8
Arabisch / Nederlands	38	31,6	62	41,7
Turks / Nederlands	91	30,9	144	41,1
Hindoestaans / Nederlands	24	30,9	33	43,3
Overige combinaties	115	30,0	151	41,6
Geen taal ingevuld	27		92	

Figuur 20

Figuur 21 laat de leesscore zien van studenten die alleen Nederlands als thuis taal spreken en allerlei andere varianten van Nederlands en andere taal tot helemaal geen Nederlands.

Opgegeven thuis taal	Niveau 1		Niveau 2		Niveau 3		Niveau 4	
	Aantal	Score	Aantal	Score	Aantal	Score	Aantal	Score
alleen Nederlands	14	30,0	158	33,0	318	43,7	368	45,4
Nederlands en andere taal	30	29,8	152	31,8	168	40,6	183	44,1
andere taal en Nederlands	20	28,5	92	31,1	34	38,7	44	41,3
twee talen, geen Nederlands	4	28,0	12	25,7	5	44,0	3	39,0
Eén andere taal, geen nederlands	6	24,2	27	33,0	29	36,1	17	42,4
geen taal ingevuld ingevuld	5		22		63		29	
totaal / gemiddelde	79	29,2	463	31,9	617	42,2	644	44,7

Figuur 21

De studenten die opgeven thuis alleen Nederlands te spreken scoren gemiddeld hoger op de leestoets dan studenten die thuis ook nog een andere taal spreken. Overigens geeft maar een klein percentage aan thuis geen Nederlands te spreken.

De verschillen tussen de verschillende bevolkingsgroepen zijn niet groot. (figuur 20) . De scores lopen voor niveau 1 en 2 (Nederlands 32,7) tussen 32,2(A2) voor de Berbers sprekenden tot de Hindoestaans sprekende met een score van 30,9 (A2). Voor niveau 3 en 4 liggen de scores verder uit elkaar. Daar scoorden de Nederlanders 44,6 en de verschillen tussen de hoogste score van de Berbers 41,8 en de laagste de Turkse studenten met een score van 41,1. De Hindoestanen doen het op deze niveaus veel beter (43,3.)

4. Taalondersteuning

De lessen Nederlands

Er is voor de studenten die over onvoldoende taalniveau beschikten, een intensief vervoltraject gerealiseerd van lessen Nederlands per week tot aan januari 2008. Er werd met name aandacht besteed aan lezen en schrijven.

Binnen niveau 1 volgden bijna alle deelnemers extra lessen; binnen niveau 2 kreeg 68% van alle studenten extra lessen Nederlands; voor de niveaus 3 en 4 lag het percentage op respectievelijk 52% en 50%.

De lessen zijn verzorgd door 23 docenten Nederlands.

Het aantal studenten dat de lessen heeft gevolgd bedroeg 1032, verspreid over 69 groepen.

De lessen zijn verzorgd door docenten Nederlands van de afdeling Educatie van Mondriaan. Het

bijwonen van de lessen was voor de geselecteerde studenten een verplicht onderdeel.

Het taalbeleidsteam van Mondriaan heeft voor de lessen uit dit project modules ontwikkeld.

Het materiaal bestaat uit voorbeeldlessen voor lezen en schrijven op drie taalniveaus

(A2, B1, B2) plus een handleiding voor de docent. Voorbeelden van onderwerpen voor de leeslessen zijn: leesstrategieën, verwijzwoorden, bronnen en naslagwerken. Voorbeelden van onderwerpen voor de schrijflessen zijn: schrijven met een checklist, interpunctie, woordgebruik en signaalwoorden. In de handleiding worden ook didactische aanwijzingen gegeven voor woordenschatverwerving en het bieden van taalsteun op de leervloer.

Docenten hebben een programma samengesteld op basis van de leervragen en de analyse van de taalproducten van de leerlingen. Er is ook gebruik gemaakt van andere leermaterialen wanneer dit functioneel was. In dit verband is er ook overleg gepleegd met de docenten Nederlands van de opleiding.

5. De opbrengsten

Opbrengst voor de zittende leerling

De student heeft door het taalonderzoek inzicht gekregen in zijn eigen taalcompetenties. Hij weet over welke taalvaardigheden hij beschikt maar ook wat hij nog moet ontwikkelen om een diploma te halen. Dat staat in zijn individueel taalplan. Hij heeft - als hij ondersteuning heeft gehad - gericht kunnen werken aan relevante taalvaardigheden en hij kan in de ontvangende opleiding zelf gericht om ondersteuning vragen. Zo wordt de student verantwoordelijk voor zijn eigen leerproces.

Opbrengst voor de docenten en opleidingen

Docenten Nederlands ontvangen van elke student die ondersteuning heeft gehad een individueel taalplan. Samen met de student bekijkt de docent wat en hoe er aan de taalvaardigheid gewerkt kan worden. Op basis van wat er in de eerste 10 weken al is aangeboden, kan de docent het taalplan met de student concreet uitwerken.

Er liggen voor de opleiding uitgewerkte lessen voor lees – en schrijfvaardigheid. Deze lessen kunnen uitgevoerd worden maar kunnen ook dienen als voorbeeldmateriaal voor het ontwikkelen van lessen die gelieerd zijn aan de beroepscontexten. Het in kaart brengen van de beginsituatie biedt de opleiding ook de mogelijkheid om de inspanningen te laten zien die de opleiding moet verrichten om de studenten op een hoger taalniveau te brengen. De opleiding krijgt zo een beter beeld van het aantal uren dat nodig is om een student van bijvoorbeeld niveau A2 naar B1 te brengen. Op dit moment zijn daar nog weinig harde gegevens over.

Het spreken over taaleisen voor het beroep en voor leren, loopbaan en burgerschap bevordert de aandacht voor taalvaardigheid in de opleiding.

Opbrengst voor de keten vmbo – mbo – hbo

Vmbo scholen en mbo opleidingen krijgen een goed beeld van de taalprestaties van hun leerlingen die zijn doorgestroomd naar het mbo in termen zoals die zijn omschreven in het Europese raamwerk. Ook de opleidingen binnen het mbo kunnen de gegevens over taalvaardigheid gebruiken bij de planning van het curriculum vooral als de leerlingen na mbo 4 willen doorstromen naar het hbo.

De scholen kunnen de prestaties van hun leerlingen vergelijken met hun eigen meetwijze én met de 1800 leerlingen uit andere scholen. Op de toeleverende scholen en het ROC Mondriaan wordt de aandacht voor taalontwikkeling bevordert door achterblijvende taalprestaties van de leerlingen serieus te nemen en aan te pakken.

6. Vervolg

Bij ROC Mondriaan

De studenten die ondersteuning hebben gehad, zijn na januari 2008 binnen hun opleiding verder gegaan met de ontwikkeling van het Nederlands, afhankelijk van hun beheersingsniveau van december 2007.

Aangezien er een aanzienlijke studielast nodig is om een niveau Nederlands te verhogen kunnen we ervan uitgaan dat de meeste studenten, die in aanmerking komen voor extra lessen Nederlands, ook in het vervolg van hun opleiding deze extra lessen gedurende langere tijd nodig hebben. Dankzij een financiële bijdrage van de gemeente Den Haag is er voor 50 groepen gedurende 2008 een vervolg georganiseerd van de extra lessen Nederlands. Daarnaast zullen de opleidingen zelf voor voldoende lessen Nederlands moeten zorgen.

Samenwerking met vmbo scholen

ROC Mondriaan zou met toeleverende vmbo scholen in Den Haag en omstreken kunnen samenwerken om het onderwijs te verbeteren door een doorlopende taalleerlijn te realiseren. Hierbij wordt uit gegaan van de competenties van de vmbo leerling en toegewerkt naar competenties die de mbo-student nodig heeft om zich te kwalificeren voor een beroep.

Het leren hanteren van een gezamenlijk referentiekader biedt duidelijkheid en eenduidigheid voor zowel de docenten in het vo als in het mbo. Men spreekt een zelfde 'taal'. Het advies van de Expertgroep Doorlopende Leerlijnen Taal en Rekenen is bij dit streven naar een samenhangend curriculum zeer behulpzaam.

Spirit4you

Intussen is de samenwerkingsovereenkomst in de vorm van Spirit4you tussen vo Haaglanden en ROC Mondriaan een feit en heeft de taalconferentie op 19 februari plaats. Op deze conferentie worden de resultaten van het Taalonderzoek toegelicht en in verschillende workshops worden handvatten geboden voor de taalontwikkeling in vmbo scholen en het ROC Mondriaan.

BIJLAGE A

Leden van de projectgroep “Taalonderzoek en Nederlands” augustus – december 2007

Docenten (onderzoek en uitvoering)

Isabel Akkermans
Sanye Balci
Margriet Bante
Crista Braun
Vonne Cras
Carla Heinsbroek
Petra Herbert
Gertjan Heuterman
Francoise Huijssoon
Armand van der Kust
Paula Lindeman-Hertsig
Agaath van der Linden
Adri Maasland
Maviz Monis
Carina Prijdekker
Hans Rademaker
Janneke Rijenga-Kors
Henriëtte Septer
Ellen Slot
Nevin Turan-Aydemir
Yvonne Vermaat
Irene Zecha-Bijning
Nel van Zweeden

Strategisch Beleidscentrum

(projectontwerp, projectontwikkeling en inhoudelijke ondersteuning)

Trinette Hovens
Anja Schaafsma
Marja van Knippenberg

Administratieve ondersteuning en ICT

Maartje van Kuik
Dion Kerkhoven

Projectleiding

Maarten Gaarenstroom

BIJLAGE B

CEF Niveau aanduidingen Nederlands in het kader van Leren, Loopbaan en Burgerschap

Minimaal te bereiken niveaus voor Nederlands op niveau 1

	Luisteren	Lezen	Gesprekken voeren	Spreken	Schrijven
C1					
B2					
B1					
A2					
A1					

Minimaal te bereiken niveaus voor Nederlands op niveau 2

	Luisteren	Lezen	Gesprekken voeren	Spreken	Schrijven
C1					
B2					
B1					
A2					
A1					

Minimaal te bereiken niveaus voor Nederlands op niveau 3

	Luisteren	Lezen	Gesprekken voeren	Spreken	Schrijven
C1					
B2					
B1					
A2					
A1					

Minimaal te bereiken niveaus voor Nederlands op niveau 4

	Luisteren	Lezen	Gesprekken voeren	Spreken	Schrijven
C1					
B2					
B1					
A2					
A1					

BIJLAGE C

GBLALE SCHALEN IN HET EUROPEES REFERENTIEKADER

	Luisteren	Lezen	Spreken	Gesprekken	Schrijven
C1	Ik kan een langer betoeg begrijpen, zelfs wanneer dit niet duidelijk gestructureerd is en wanneer relaties slechts impliciet zijn en niet expliciet worden aangegeven. Ik kan zonder al te veel inspanning tv-programma's en films begrijpen.	Ik kan lange en complexe feitelijke en literaire teksten begrijpen, en het gebruik van verschillende stijlen waarderen. Ik kan gespecialiseerde artikelen en lange technische instructies begrijpen, zelfs wanneer deze geen betrekking hebben op mijn terrein.	Ik kan duidelijke, gedetailleerde beschrijvingen geven over complexe onderwerpen en daarbij sub-thema's integreren, specifieke standpunten ontwikkelen en het geheel afronden met een passende conclusie.	Ik kan mezelf vloeiend en spontaan uitdrukken zonder merkbaar naar uitdrukkingen te hoeven zoeken. Ik kan de taal flexibel en effectief gebruiken voor sociale en professionele doeleinden. Ik kan ideeën en meningen met precisie formuleren en mijn bijdrage vaardig aan die van andere sprekers relateren.	Ik kan me in duidelijke, goed gestructureerde tekst uitdrukken en daarbij redelijk uitgebreid standpunten uiteenzetten. Ik kan in een brief, een opstel of een verslag schrijven over complexe onderwerpen en daarbij de voor mij belangrijke punten benadrukken. Ik kan schrijven in een stijl die is aangepast aan de lezer die ik in gedachten heb.
B2	Ik kan een langer betoeg en lezingen begrijpen en zelfs complexe redeneringen volgen, wanneer het onderwerp redelijk vertrouwd is. Ik kan de meeste nieuws- en actualiteitenprogramma's op de tv begrijpen. Ik kan het grootste deel van films in standaarddialect begrijpen.	Ik kan artikelen en verslagen lezen die betrekking hebben op eigentijdse problemen, waarbij de schrijvers een bepaalde houding of standpunt innemen. Ik kan eigentijds literair proza begrijpen.	Ik kan duidelijke, gedetailleerde beschrijvingen presenteren over een breed scala van onderwerpen die betrekking hebben op mijn interesses. Ik kan een standpunt over een actueel onderwerp verklaren en de voordelen en nadelen van diverse opties uiteenzetten.	Ik kan zodanig deelnemen aan een vloeiend en spontaan gesprek, dat normale uitwisseling met moedertaalsprekers redelijk mogelijk is. Ik kan binnen een vertrouwde context actief deelnemen aan een discussie en hierin mijn standpunten uitleggen en ondersteunen.	Ik kan een duidelijke, gedetailleerde tekst schrijven over een breed scala van onderwerpen die betrekking hebben op mijn interesses. Ik kan een opstel of verslag schrijven, informatie doorgeven of redenen aanvoeren ter ondersteuning vóór of tégen een specifiek standpunt. Ik kan brieven schrijven waarin ik het persoonlijk belang van gebeurtenissen en ervaringen aangeef.
B1	Ik kan de hoofdpunten begrijpen wanneer in duidelijk uitgesproken standaarddialect wordt gesproken over vertrouwde zaken die ik regelmatig tegenkom op mijn werk, school, vrije tijd enz. Ik kan de hoofdpunten van veel radio- of tv-programma's over actuele zaken of over onderwerpen van persoonlijk of beroepsmatig belang begrijpen, wanneer er betrekkelijk langzaam en duidelijk gesproken wordt.	Ik kan teksten begrijpen die hoofdzakelijk bestaan uit hoogfrequente, alledaagse of aan mijn werk gerelateerde taal. Ik kan de beschrijving van gebeurtenissen, gevoelens en wensen in persoonlijke brieven begrijpen.	Ik kan uitingen op een simpele manier aan elkaar verbinden, zodat ik ervaringen en gebeurtenissen, mijn dromen, verwachtingen en ambities kan beschrijven. Ik kan in het kort redenen en verklaringen geven voor mijn meningen en plannen. Ik kan een verhaal vertellen, of de plot van een boek of film weergeven en mijn reacties beschrijven.	Ik kan de meeste situaties aan die zich kunnen voordoen tijdens een reis in een gebied waar de betreffende taal wordt gesproken. Ik kan onvoorbereid deelnemen aan een gesprek over onderwerpen die vertrouwd zijn, of mijn persoonlijke belangstelling hebben of die betrekking hebben op het dagelijks leven (bijvoorbeeld familie, hobby's, werk, reizen en actuele gebeurtenissen).	Ik kan eenvoudige samenhangende tekst schrijven over onderwerpen die vertrouwd of van persoonlijk belang zijn. Ik kan persoonlijke brieven schrijven waarin ik mijn ervaringen en indrukken beschrijf.
A2	Ik kan zinnen en de meest frequente woorden begrijpen die betrekking hebben op gebieden die van direct persoonlijk belang zijn (bijvoorbeeld basisinformatie over mezelf en mijn familie, winkelen, plaatselijke omgeving, werk). Ik kan de belangrijkste punten in korte, duidelijke eenvoudige boodschappen en aankondigingen volgen.	Ik kan zeer korte eenvoudige teksten lezen. Ik kan specifieke voorspelbare informatie vinden in eenvoudige, alledaagse teksten zoals advertenties, folders, menu's en dienstregelingen en ik kan korte, eenvoudige, persoonlijke brieven begrijpen.	Ik kan een reeks uitdrukkingen en zinnen gebruiken om in eenvoudige bewoordingen mijn familie en andere mensen, leefomstandigheden, mijn opleiding en mijn huidige of meest recente baan te beschrijven.	Ik kan communiceren over eenvoudige en alledaagse taken die een eenvoudige en directe uitwisseling van informatie over vertrouwde onderwerpen en activiteiten betreffen. Ik kan zeer korte sociale gesprekken aan, alhoewel ik gewoonlijk niet voldoende begrip om het gesprek zelfstandig gaande te houden.	Ik kan korte, eenvoudige notities en boodschappen opschrijven. Ik kan een zeer eenvoudige persoonlijke brief schrijven, bijvoorbeeld om iemand voor iets te bedanken.
A1	Ik kan vertrouwde woorden en basiszinnen begrijpen die mezelf, mijn familie en directe concrete omgeving betreffen, wanneer de mensen langzaam en duidelijk spreken.	Ik kan vertrouwde namen, woorden en zeer eenvoudige zinnen begrijpen, bijvoorbeeld in mededelingen, op posters en in catalogi.	Ik kan eenvoudige uitdrukkingen en zinnen gebruiken om mijn woonomgeving en de mensen die ik ken, te beschrijven.	Ik kan deelnemen aan een eenvoudig gesprek, wanneer de gesprekspartner bereid is om zaken in een langzamer spreektempo te herhalen of opnieuw te formuleren en mij helpt bij het formuleren van wat ik probeer te zeggen. Ik kan eenvoudige vragen stellen en beantwoorden die een directe behoefte of zeer vertrouwde onderwerpen betreffen.	Ik kan een korte, eenvoudige ansichtkaart schrijven, bijvoorbeeld voor het zenden van vakantiegroeten. Ik kan op formulieren persoonlijke details invullen, bijvoorbeeld mijn naam, nationaliteit en adres noteren op een hotelinschrijvingsformulier.

BIJLAGE D

Gebruikte afkortingen

Bureau ICE	Bureau Interculturele Evaluatie
CEF	Common European Framework
ERK	Europees Referentiekader voor de talen
SBC	Strategisch Beleidscentrum
TON	Taalonderzoek en Nederlands
M & M	Domein Mens en Maatschappij
TE	Techniek en ICT
BRA	Brasserskade
BEG	Begoniastraat
BEN	Bentelostraat
BZW	Bezuidenhoutseweg
DIA	Diamanthorst
GVP	Groen van Prinstererlaan
HAV	Haverkamp
H10	Helenastraat 10
H15	Helenastraat 15
HOU	Houtrustweg
STOK	Stokroosstraat
TIN	Tinwerf

LITERATUUR

Council of Europe (2001) *Common European Framework of Reference for languages: Learning, teaching, assessment*. Cambridge: Cambridge University Press

Dalderop, K., Liemberg, E. en Teunisse, F. (2002) *Raamwerk NT2*. De Bilt: Bve-raad

Gemeenschappelijk procesmanagement Competentiegericht beroepsonderwijs (2007) *Leren, Loopbaan en Burgerchap*. Stuurgroep Competentiegericht Beroepsonderwijs

Gemeente Den Haag (2004) *Taalbeleidsplan gemeente Den Haag*

Gemeente Den Haag (2006) *Beleidsnotitie gemeente Den Haag*

Ministerie van OC&W (2004). *Van A tot Z betrokken. Aanvalsplan Laaggeletterdheid 2006-2010*

Neuvel, J., Bersee, T., den Exter, H. en Tijssen, M. (2004) *Nederlands in het middelbaar beroepsonderwijs*. 's-Hertogenbosch: CINOP

ITTA, Sardes (2007) *Doorgaan met Taal, Een handreiking voor het realiseren van de doorgaande taalleerlijn van vmbo naar mbo*. Amsterdam / Utrecht: ITTA, Sardes

Cinop, Ella Bohnen e.a., Raamwerk Nederlands (2007), *Nederlands in (v)mbo-opleiding, beroep en maatschappij*

Over de drempels met taal en rekenen, (2008) Hoofdrapport van de Expertgroep doorlopende leerlijnen Taal en Rekenen